

- поларизација на стопанските субјекти во земјите на центарот на транснационални гиганти и ситни производствени и услужни единици;

- јакнење на регионалните меѓународни интеграции, засега, првенствено меѓу стопанствата на земјите на центарот;

- загуба на позицијата на енергијата како клучен фактор на растот;

- забрзани технолошки и структурни промени ...

- јакнење на информационото стопанство и нагласена улога на организациониот фактор на сите нивоа...^{2/}.

Структурните промени од голем обем се карактеристични како за развиените така и за неразвиените земји. Тоа го покажува табелата 1.

Табела 1

Производната структура на развиените земји и земјите во развој 1965 и 1985 год.

Група на земји	Учество во формирањето на општ. производ во %					
	Земјоделство		Индустија		Услуги	
	1965	1985	1965	1985	1965	1985
Земји во развој со низок доход	41	32	28	33	32	35
Земји во развој со среден доход	20	14	30	34	50	52
Развиени земји	5	3	40	36	55	61

Извор: World Bank, World Development Report 1987, 1987.

Кај сите три групи земји претставени во табелата 1 се забележува опаѓање на учеството на земјоделството во општествениот производ и зголемување на релативното учество на терцијалниот сектор. Кај развиените земји паѓа в очи опаѓањето на примарните дејнсоти за чија сметка растат услугите при што и индустријата покажува опаѓање во полза на услугите^{3/}.

2/ Jugoslavija u svetskoj privredi na pragu XXI veka, "Informator" Beograd-Zagreb, 1986.str. 23

3/ Види: Vladimir Kandikjan, Strukturne promene u svetskoj privredi i strukturno prilagođavanje, "Ekonomski pregled" Zagreb, br. 10-11-12/1990. str.383.

Се забележува и појавата светската трговија со стоки и услуги да расте побрзо од стапката на порастот на општествениот производ. Така во периодот 1960-1970 година годишниот пораст на светската трговија изнесувал 8,5%, а порастот на општествениот производ 6%; во периодот 1970-1980 год., порастот се движел 5% и 4% респективно, додека во периодот 1980-1987 год. податоците се 3% односно 2,5%^{4/}. Од друга страна обемот на финансиските трансакции и движењата на капиталот во последните години достигнува сума од 30 до 40 пати поголема од вкупната меѓународна трговија^{5/}.

Изразита е и тенденцијата на побрзиот растеж на извозот од бруто националниот производ која најмногу се пројавува во развиените земји што го покажува табела 2.

Табела 2

Раст на производството и извозот на развиените земји во периодот 1870 - 1987

Г о д и н а	САД	Јапо- нија	СР Гер- манија	Фран- ција	Велика Брита- нија	Итали- ја	Кана- да
Реален ВВП							
1870-1913	4,1	2,5	2,8	1,7	1,9	1,5	3,8
1913-1950	2,8	1,8	1,3	1,0	1,3	1,4	2,9
1950-1987	3,2	7,5	4,4	4,0	2,5	4,3	4,4
Реален извоз							
1870-1913	4,9	8,5	4,1	2,8	2,8	2,2	4,1
1913-1950	2,2	2,0	-2,8	1,1	-	0,6	3,1
1950-1987	5,2	12,4	9,3	6,5	3,8	9,0	6,1

Извор: OECD and Council of Economic Advisers

Во исто време фондот на вкупните странски директни инвестиции (СДИ) пораснал од 282 млрд. долари во 1975 год. на 713,5 млрд. долари во 1985 год, а при крајот на 80-те, 1000 мил. \$ што претставува растеж од трипати поголем односно 5 пати. Порастот на СДИ во развиените земји во овој период се движел

4/ GATT, International Trade, 1987-1988, Vol.I, Geneva, p.3.

5/ Види: Vladimir Kandikjan, цит.дело, стр. 380, 2.

од 275 млрд. долари на 693 млрд. долари, додека во неразвиените земји од 6,6 млрд. долари на 19,2 млрд. долари^{6/}.

Се гледа дека во минатите две децении, главните промени се имаат случено во глобалната трговија и инвестирањето кои биле поттикнати особено од конкурентската сила на јапонските транснационални компании, од наголеменото учество на новоиндустријализираните земји во меѓународната трговија, растечката улога на меѓународните трансакции во услугите и појавата на САД и како водечка земја која обавува и прима СДИ. "Овие промени покажаа појасно одошто кога и да е порано дека конкурентската позиција на една земја на светскиот пазар зависи повеќе од нејзината способност да развива и користи технологија во своето производство, трговија и инвестирања одошто од нејзината обдареност со природни ресурси"^{7/}.

На светската економска сцена се присутни два типа субјекти. Од една страна тоа се националните стопанства, а од друга, транснационалните компании. Традиционалната концепција на меѓународните економски односи и развој традиционално се засновуваше главно врз националните стопанства. Меѓутоа, споменатите промени, особено појавата на информатичката или научно-технолошката револуција, и овде доведоа до засилувањето на значењето на фирмата како субјект кој добива сè поголемо место во тековите на светското стопанство што очигледно доаѓа до израз во огромниот пораст на важноста на ТНК. За тоа понатаму ќе стане збор поподробно^{8/}.

6/ Види: Milan Vojnović, *Dijamantski sjaj kapitalizma*, "Naučna knjiga" Beograd, 1990. str. 101.

7/ *New Issues in the Uruguay Round Multilateral Trade Negotiations*, UNCTC, New York, 1990. p.1.

8/ Prof.dr Zoran Trputec, *Mogući pravci djelovanja pokreta nesvrstanih zemalja ...*, "Svetska privreda i pokret nesvrstanih zemalja" Beograd, Konzorcijum ekonomskih instituta Jugoslavije, 1990.str. 24-25.